

JOANNA KARCZEWSKA

Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra

ORCID: 0000-0002-2422-1962

DARIUSZ KARCZEWSKI

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz

ORCID: 0000-0002-2701-7887

Uzupełnienie do genealogii rodu Godziębów z Przewłoki

Ród Godziębów wywodzi się z historycznej kasztelanii łędzkiej, chociaż w średniowieczu jego przedstawiciele gęsto rozsiedleni byli nie tylko na pograniczu wielkopolsko-kujawskim, ale przede wszystkim na Kujawach¹. Pierwsi reprezentanci tego rycerskiego rodu znani są z otoczenia księcia kujawsko-sieradzkiego Kazimierza Konradowica (1230–1267). Przez długi czas Godziębowie umykali szerszemu zainteresowaniu badaczy, którzy poprzestawali na ogólnych stwierdzeniach ks. Stanisława Kozierowskiego². Nowe spostrzeżenia co do ich związków rodzinnych, majątków i roli politycznej na przełomie XIII i XIV wieku wniosły dopiero dogłębne badania Janusza Bieniaka³. Dały one podstawę dla szerokich dociekań Jana Pakulskiego, które przybrały ostateczną formę monografii tego rodu w średniowieczu⁴. Spotkała się ona z gruntowną recenzją Sobiesława Szybkowskiego, uzupełniając ją w niektórych aspektach⁵. Spośród poszczególnych przedstawicieli

¹ Na temat grodu „Przewłoki” patrz: J. Karczevska, D. Karczewski, *Gród Przewłoki i jego posiadacze w świetle źródeł pisanych*, w: *Przewłoka. Nowa karta w badaniach osadnictwa średniowiecznego na szlaku żeglugowym Warta–Gopło–Wisła*, red. K. Schellner, J. Lewandowska, K. Gorczyca, Konin 2024, s. 45–55. S. Kozierowski, *Pierwotne osiedlenie pojezierza Gopla*, „Slavia Occidentalis”, T. 2: 1922, s. 46–48.

² Ibidem.

³ J. Bieniak, *Wielkopolska, Kujawy, ziemie łączyska i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwa w latach 1300–1306*, Toruń 1969, *passim*.

⁴ J. Pakulski, *Ród Godziębów w średniowiecznej Polsce. Studium genealogiczne*, Toruń 2005.

⁵ S. Szybkowski, [Rec.:] J. Pakulski, *Ród Godziębów w średniowiecznej Polsce. Studium genealogiczne*, Toruń 2005, „Roczniki Historyczne”, T. 73: 2007, s. 284–291.

genealogii Godziębów uwagę badaczy skupiali przede wszystkim ci, którzy doszli do wysokich stanowisk w służbie królewskiej i w Kościele. Dotyczy to przede wszystkim późnośredniowiecznych rodzin Licheńskich (Gosławskich)⁶ wraz z ich majątkami ziemskimi⁷ oraz Lubrańskich⁸. Przedmiotem niniejszego artykułu są związki rodzinne linii Godziębów piszącej się w źródłach z Przewłok, z której wywodzili się Licheńscy.

Przewłoki⁹ były stożkowatym gródkiem rycerskim, posadowionym na północnym brzegu Jeziora Śleszińskiego. Czas jego stosunkowo niedługiego funkcjonowania archeologowie szacują na koniec XIII – 2. połowę wieku XIV¹⁰. Podkreślić przy tym należy, że Jan Długosz w swojej Chorografii Królestwa Polskiego wspominał już tylko o górze „Przewłoky”¹¹. W źródłach pisanych Przewłoki po raz pierwszy są wzmiankowane w dwóch dokumentach wystawionych 11 stycznia 1314 r. w Słupcy przez Władysława Łokietka. W testacjach obu dokumentów wystąpił Łaszcz z Przewłok, w jednym zapisany jako *Laszone de Przewłoky*, a w drugim – *Laszone de Prevloki*. W pierwszym z wymienionych dokumentów książę zezwolił biskupowi poznańskiemu na bicie monet w Słupcy¹², a w drugim potwierdził sprzedaż dziedzictwa Szeligi

⁶ Wskazać tu należy przede wszystkim pracę zbiorową *Andrzej Łaskarz dyplomata, duchowny 1362–1426*, Konin 2015, gdzie na szczególne zainteresowanie zasługuje rozdział T. Gidaszewskiego, *Andrzej Łaskarz z Gosławic herbu Godziemba. Pomiędzy Gosławicami, Poznaniem a Rzymem*, s. 17–40. Tenże autor napisał jeszcze jedną pracę o podobnej tematyce: T. Gidaszewski, *Krąg rodzinny biskupa Andrzeja Łaskarza z Gosławic*, w: *Memoria viva. Studia historyczne poświęcone pamięci Izabeli Skierskiej (1967–2014)*, red. G. Rutkowska, A. Gąsiorowski, Warszawa–Poznań 2015, s. 459–475.

⁷ J. Karczewska, *Własność szlachecka na pograniczu wielkopolsko-kujawskim w pierwszej połowie XV wieku*, Kraków 2010, s. 96–106.

⁸ Z. Zyglewski, *Jan Lubrański, biskup płocki 1497–1498*, „Nasza Przyszłość”, T. 82: 1994, s. 97–113; idem, *Jan Lubrański, biskup poznański – humanista, mecenas kultury i nauki*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Studia Historyczne”, Z. 4: 1994, s. 69–100; idem, *Polityczna i aktotwórcza działalność kanclerza Krzesława z Kurozwęk i podkanclerzego Grzegorza z Lubrańca w latach 1484–1495*, Bydgoszcz 2007.

⁹ Patrz: J. Karczewska, D. Karczewski, *Gród Przewłoki i jego posiadacze w świetle źródeł pisanych*, w: *Przewłoka. Nowa karta w badaniach osadnictwa średniowiecznego na szlaku żegludowym Warta–Gopło–Wisła*, red. K. Schellner, J. Lewandowska, K. Gorczyca, Konin 2024, s. 45–55.

¹⁰ W. Hensel, Z. Hilczer-Kurnatowska, A. Łosińska, *Studia i Materiały do Osadnictwa Wielkopolski Wczesnohistorycznej*, t. 7, Poznań–Toruń 1995, s. 432–434; M. Danielewski, *Sieć grodowa na Kujawach oraz jej funkcje od połowy X do końca XIII wieku*, Poznań 2016, s. 155–156; K. Schellner, K. Gorczyca, *Badania sondażowe na grodzisku stożkowatym „Przewłoka” (Żółwieniec stan. 1, gm. Ślesin)*, w: *Badania archeologiczne na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej w latach 2013–2017*, red. J. Wierzbicki, Poznań 2018, s. 303–309.

¹¹ *Joannis Długossi Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. I–II, ed. I. Dąbrowski et al., Var-saviae 1964, s. 92.

¹² *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski* [dalej: KDW], t. 2, wyd. [I. Zakrzewski], Poznań 1878, nr 964.

na rzecz biskupstwa poznańskiego¹³. Dotyczą one działań Władysława Łokietka związanych z zarządem na terenie wschodniej Wielkopolski i pokazują zasięg jego władzy w tej dzielnicy na początku 1314 roku. Łaszc z Przewłok, jako miejscowy rycerz, wywodzący się z rozsiedlonego na tym obszarze rodu Godziębów, w ciągu najbliższych miesięcy otrzymał z nadania Łokietka urząd kasztelana łędzkiego. Po raz pierwszy z tym tytułem został wymieniony 1 maja 1314 roku, w dokumencie wystawionym w Uniejowie, na mocy którego książę Władysław Łokietek zezwolił na lokację wsi Grocholice na prawie niemieckim¹⁴. Następnie wymieniony jest w liście świadków dokumentu Łokietkowego wystawionego w Pyzdrach 13 września 1314 roku. Książę potwierdził wszystkie nabytki uzyskane przez klasztor cysterski w Łądzie od czasów objęcia rządów w Polsce przez Wacława II¹⁵. Miejsca wystawienia tych dokumentów wskazują, że Łaszc znajdował się w otoczeniu księcia. Urząd kasztelana łędzkiego pełnił krótko. Nekrolog łędzki wymienia zmarłego Łaszcza pod datą 18 marca¹⁶. Śmierć nastąpiła zapewne w 1315 roku, bowiem następcą Łaszcza na kasztelanii łędzkiej – Piotr z Dębna – wymieniony był po raz pierwszy w tej godności 22 kwietnia 1316 roku¹⁷. W tym miejscu należy nadmienić, że tytułatura łędzki/koniński podlegała wówczas fluktuacji i źródła tego czasu używają jej wymiennie.

Kolejna wzmianka o Przewłokach także jest powiązana z osobą miejscowego dziedzica. Dokument Władysława Łokietka wystawiony w Gnieźnie 1 maja 1316 roku wymienia w testacji Berwolda – kasztelana z Przewłok – *Pervoldo castellano de Prsewłoky*¹⁸. Zapis w takim brzmieniu dał historykom asumpt do przypuszczeń o istnieniu odrębnej kasztelanii przewłockiej. Taki pogląd wyraził Władysław Kowalenko¹⁹, a także Antoni Gąsiorowski, uznający ją za jakąś mniejszą kasztelanie

¹³ Ibidem, nr 965.

¹⁴ Ibidem, nr 970.

¹⁵ Ibidem, t. 6, wyd. A. Gąsiorowski, H. Kowalewicz, Warszawa–Poznań 1982, nr 84.

¹⁶ *Liber mortuorum monasterii Landensis Ordinis Cisterciensis*, wyd. W. Kętrzyński, w: *Monumenta Poloniae Historica*, t. 5, Lwów 1888, s. 479.

¹⁷ *Urzednicy wielkopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. M. Bielińska, A. Gąsiorowski, J. Łojko, red. A. Gąsiorowski, Wrocław 1985, s. 133.

¹⁸ KDW, t. 2, nr 984.

¹⁹ W. Kowalenko, *Przewłoka na szlaku żeglugowym Warta–Gopło–Wisła*, „Przegląd Zachodni”, T. 8: 1952, nr 5/6, s. 48.

wielkopolską²⁰. Taką możliwość wykluczył z kolei J. Bieniak, wyjaśniając, że jest to często występujący w źródłach średniowiecznych sposób określania urzędników. Przewłoki były majątkiem prywatnym, Berwold zaś ich dziedzicem pełniącym urząd w nieokreślonej miejscowości²¹. Autor ten podjął też próby identyfikacji kasztelanii pełnionej przez Berwolda i odtworzenia jego dalszej kariery urzędniczej. Według J. Bieniaka Berwold był kasztelanem brzesko-kujawskim z nominacji Wacława II Przemyśłidy i wystąpił z tym tytułem 25 stycznia 1306 roku w dokumencie rozejmu toruńskiego, przy czym jego imię podano w formie *Berold*²², co J. Bieniak uznał za pomyłkę. Imię w takim brzmieniu mogło sugerować obce pochodzenie, jednak kasztelanami w czasie rządów czeskich byli przedstawiciele polskiego rycerstwa. Po zwycięstwie powstania antyczeskiego na Kujawach Berwold został usunięty z kasztelanii brzesko-kujawskiej, którą objął stronnik Łokietka Pomian Ubysław z Osięcin²³. Jak dalej przypuszcza J. Bieniak, Godzięba mógł się z Władysławem Łokietkiem pogodzić i pełnić inne urzędy wielkopolskie. I w tym przypadku badacz ten hipotetycznie identyfikuje Berwolda jako cześnika gnieźnieńskiego o tym imieniu, występującego w latach 1320–1321, który następnie mógł zostać kasztelanem śremskim, bo na tym urzędzie pewien Berwold pojawiał się w latach 1324–1329²⁴. Identyfikacje zaproponowane przez J. Bieniaka, które sam autor nazywa alternatywnymi, zostały przyjęte przez wydawców *Spisów urzędników wielkopolskich*²⁵. Należy jednak rozpatrzyć jeszcze inną hipotezę dotyczącą kasztelanii pełnionej przez Berwolda. Otóż dokument z 1 maja 1316 roku wymieniający kasztelana Berwolda z Przewłok dotyczył spraw lokalnych – przekazania w posiadanie na prawie rycerskim folwarku Lednica w Gnieźnie. Obok Berwolda świadkami byli urzędnik i rycerze miejscowi: Paweł, Andrzej z Modliszewa, Tomasz z Wilczyna i kapelan Jakub. Ze względu na rodzaj sprawy uzasadniona i zrozumiała była obecność w testacji miejscowego urzęd-

²⁰ A. Gąsiorowski, *Uwagi o mniejszych kasztelanach wielkopolskich XIII–XV wieku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, T. 19: 1967, z. 2, s. 86.

²¹ J. Bieniak, op. cit., s. 79.

²² KDW, t. 2, nr 897.

²³ *Urzędnicy kujawscy i dobrzyńscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak i S. Szybkowski, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 2014, s. 47.

²⁴ J. Bieniak, op. cit., s. 79–80; *Urzędnicy wielkopolscy XII–XV wieku*, s. 162.

²⁵ *Urzędnicy wielkopolscy XII–XV wieku*, s. 109.

nika i rycerza – właśnie Berwolda. Przypuszczać można, że nazwany kasztelanem Berwold mógł w tym czasie posiadać kasztelaninę kaliską. Nie są znani kasztelanowie dzierżący tę kasztelaninę na przestrzeni lat 1303–1318. W tej kilkunastoletniej luce mogłoby zawrzeć się urzędowanie Berwolda właśnie jako kasztelana kaliskiego. Pochodził z możnego, miejscowego, rozsiedlonego we wschodniej Wielkopolsce rodu rycerskiego, znał lokalne stosunki. W takiej sytuacji przypisanie Berwoldowi pełnienia godności cześnika kaliskiego w latach 1320–1321 jest raczej niemożliwe, bo objęcie po kasztelanii cześnikostwa byłoby raczej degradacją. Urząd ten pełnił jakiś inny Berwold i był to zapewne ostatni urząd w jego karierze, bowiem jak czytamy w nekrologu łędzkim, 12 lutego zmarł Berwold *miles, subpincerna Calissiensis*²⁶. W dokumentach występował z tytułem cześnika gnieźnieńskiego, nekrolog nazywa go podczaszym kaliskim, jednak tytuły te były w tym okresie płynne i używane wymiennie. Wydaje się, że cześnik Berwold nie awansował na kasztelaninę śremską, choć chronologia występowania w źródłach temu nie przeczy. Gdyby jednak Berwold cześnik (podczaszy) wymieniony przez nekrolog łędzki zmarł, pełniąc inny urząd, tym bardziej kasztelaninę, to źródło – w dodatku miejscowe – uwzględniłoby taką tytulaturę. Idąc tym tokiem rozumowania Berwold, który w latach 1324–1329 był kasztelanem śremskim, to jeszcze inna, trzecia osoba. Interesującą i godną rozważenia identyfikację cześnika kaliskiego Berwolda zaproponował monografista rodu Godziębów – J. Pakulski. Badacz ten uznał cześnika za identycznego z Berwoldem Andrzejowicem znanym z dokumentu z 13 stycznia 1318 roku wystawionego przez księcia Leszka inowrocławskiego²⁷. Źródło to dotyczy sprzedaży biskupowi włocławskiemu przez synów Andrzeja Łaszczewica – niegdyś podkoniego inowrocławskiego – Beniamina, Berwolda i Włodzimierza – części wsi Korabniki²⁸.

Zarówno Berwolda z Przewłok, jak i Łaszczę z Przewłok J. Pakulski identyfikuje jako synów Berwolda Wojciechowica²⁹, kasztelana kaliskiego w latach 1289–1299, przedtem w 1288 roku sędziego kaliskiego, a wcześniej – w 1284 roku – łowczego kaliskiego i być może

²⁶ *Liber mortuorum monasterii Landensis*, s. 475.

²⁷ J. Pakulski, op. cit., s. 266.

²⁸ KDW, t. 2, nr 225.

²⁹ J. Pakulski, op. cit., s. 266.

jednocześnie cześnika kaliskiego³⁰. Jest to przypuszczenie bardzo prawdopodobne. Przemawia za nim chronologia występowania, imię agnacyjne, terytorium, na którym sprawowali urzędy i posiadali dobra rodowe, czyli kasztelania łędzka na pograniczu wielkopolsko-kujawskim. Obaj pisali się z Przewłok, które leżą w okolicy zasiedlonej przez ród Godziębów. Wymienienie Przewłok jako przydawki posesjonatycznej obu tych Godziębów staje się punktem wyjścia do rozważań na temat tej osady. Był to majątek dziedziczny i ośrodek rezydencjonalny Łaszczza i Berwolda, jak można wnosić z używanej przez nich przydawki posesjonatycznej. Musiała więc tam funkcjonować odpowiednia dla statusu dziedziców obronna siedziba rycerska, po której pozostał gródek stożkowaty. Te czynniki mogły sprawić, że głównymi siedzibami rodu Godziębów stały się, położone nieco na południe od Przewłok, Licheń oraz Gosławice. Od schyłku XIV wieku rodzina pisała się Licheńskimi (Licheńskimi). Ich protoplastą był Łaszcz z Gosławic, który w latach 1360–1368 pełnił urząd podłowczego konińskiego (hierarchia łędzka przekształciła się w konińską); sporadycznie określany był też podłowczym kaliskim³¹. Jego imię umieszczono w nekrologu łędzkim pod datą dzienną 30 marca³². Jerzy Łojko uważa, że to podłowczemu Łaszczowi trzeba przypisać herb Godzięba namalowany w kaplicy św. Jakuba w klasztorze cysterskim w Łądzie³³. Wiadomo, że jego żoną była Dorota, córka Jana z Radoliny z rodu Leszczyców³⁴. To właśnie Łaszcz był pierwszym znanym posiadaczem Gosławic z rodu Godziębów, pisał się z nich od 1360 roku³⁵. Wcześniej były własnością arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. Przeszły w ręce Łaszczza, ewentualnie jeszcze jego przodków, zapewne drogą zamiany – ze względu na zakaz sprzedaży dóbr kościelnych – między 1293 a 1357 rokiem³⁶. Gosławice nie figurują w dokumencie królewskim z 1 marca 1357 roku, potwierdzającym

³⁰ *Urzędnicy wielkopolscy XII–XV wieku*, s. 43, 44, 46, 51.

³¹ KDW, t. 3, wyd. [I. Zakrzewski], Poznań 1879, nr 1415, 1599; *Urzędnicy wielkopolscy XII–XV wieku*, s. 130; J. Karczevska, op. cit., s. 96.

³² *Liber mortuorum monasterii Landensis*, s. 481.

³³ J. Łojko, *Fryz heraldyczny z kaplicy św. Jakuba w Łądzie nad Wartą*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 22: 1977, s. 141.

³⁴ Joannis Długosi, *Vitae episcoporum Poloniae*, w: Joannis Długosi Senioris canonici Cracoviensis, *Opera omnia*, t. 1, wyd. I. Polkowski, I. Ż. Pauli, Kraków 1887, s. 508.

³⁵ KDW, t. 3, nr 1415.

³⁶ T. Gidaszewski *Andrzej Łaskarz z Gosławic herbu Godziemba*, s. 21.

dobra i przywileje arcybiskupstwa³⁷. Fakt nabycia Gosławic przez Godziębów trzeba więc umiejscowić przed 1357 rokiem. Korespondowałyby to także z czasem lokacji miejskiej biskupiego Ślesina w 1358 roku. Działalność instytucji kościelnych w ich dobrach w Wielkopolsce wschodniej mogła przyczynić się do decyzji majątkowych rodu Godziębów – jednego z dominujących na tym obszarze – o przeniesieniu ich głównej siedziby do Lichenia, a także Gosławic. O posiadaniu Lichenia przez tę rodzinę Godziębów świadczy używanie przydawki posesjonatycznej *de Lichin* przez Dzierśława, łowczego kaliskiego w latach 1387–1405. Dzierśław miał brata Andrzeja Łaskarza z Gosławic – znaną i zasłużoną osobistość z czasów króla Władysława Jagiełły. Ich braterstwo niejednokrotnie jest potwierdzone w źródłach³⁸. Byli oni synami wyżej wspomnianego podłowczego Łaszcza, a Dzierśław niejednokrotnie używał patronimiku Łaszczewic. Taką też filiację przyjął J. Łojko, kierując się kryterium chronologicznym³⁹. Andrzej Łaskarz był prałatem i kanonikiem kilku kapituł, finalnie natomiast biskupem poznańskim. Posiadał stopień doktora dekretów, kształcił się w Pradze i zapewne w Padwie. Był również znakomitym dyplomatą⁴⁰.

Jak wynikałoby z używanych przydawek posesjonatycznych, Dzierśław otrzymał z majątku dziedzicznego, jako swą główną siedzibę, Licheń, a jego brat – Gosławice. Za przodków Dzierśława i Andrzeja Łaskarza literatura uznaje dziedziców Przewłok – Łaszcza i Berwolda – wzmiankowanych na początku XIV wieku. W rodzinie tej powtarza się bardzo charakterystyczne imię agnacyjne Łaszcz (Łaskarz), czyli Łazarz⁴¹. Byli to najprawdopodobniej pradiadowie Dzierśława Licheńskiego i biskupa Andrzeja Łaskarza. Natomiast jeśli chodzi o ich dziada, identyfikuje się go z łowczym lędzkim z 1340 roku, którego imię

³⁷ KDW, t. 3, nr 1354.

³⁸ *Die ältesten grosspolnischen Grodbücher*, t. 1, wyd. J. Lekszycki, Leipzig 1887, nr 769, 779, 780; KDW, t. 7, wyd. A. Gąsiorowski, R. Walczak, Warszawa–Poznań 1985, nr 578.

³⁹ J. Łojko, *Idea fundacji kościoła w Gosławicach a dyplomacja polska*, „Rocznik Koniński”, T. 6: 1978, s. 11.

⁴⁰ K. Piotrowicz, *Andrzej Łaskarz z Gosławic*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 1, Kraków 1935, s. 103–106; M. Frontczyk, *Andrzej Łaskarz z Gosławic herbu Godziemba biskup poznański*, „Nasza Przyszłość”, T. 30: 1969, s. 125–170; J. Krzyżaniakowa, *Łaskarz Andrzej z Gosławic*, w: *Wielkopolski słownik biograficzny*, Warszawa–Poznań 1981, s. 430–431; K. Ożóg, *Udział Andrzeja Łaskarzyca w sporach polsko-krzyżackich do soboru w Konstancji*, w: *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*, red. K. Ożóg, S. Szczur, Kraków 2000, s. 159–186; T. Gidaszewski, *Andrzej Łaskarz z Gosławic herbu Godziemba*, passim; idem, *Krąg rodzinny biskupa Andrzeja Łaskarza z Gosławic*, s. 459–460.

⁴¹ T. Gidaszewski, *Andrzej Łaskarz z Gosławic herbu Godziemba*, s. 21.

w oryginale zapisane jest w brzmieniu *Dzyrsislao*⁴². Wydawcy *Spisów urzędników wielkopolskich* odczytują je jako *Dzierżysław*⁴³. Wydaje się jednak, że nie chodzi tu o raczej rzadko spotykane imię *Dzierżysław*, lecz o *Dziersława*, które było imieniem agnacyjnym w rodzie Godziębów. Ponadto – i to jest decydujące w identyfikacji – był on łowczym lędzkim, a ten urząd pełnili w XIV–XV wieku przedstawiciele Godziębów Licheńskich w każdym pokoleniu, niemalże jakby był w tej rodzinie dziedziczny. Mogło to mieć związek z położeniem Przewłok i Lichenia w bardzo lesistej okolicy, a co za tym idzie dobrą znajomością terenu wykazywaną przez ich dziedziców.

Zatem, jeśli łowczy *Dziersław* z 1340 roku był dziadem *Dziersława* z Lichenia i biskupa Andrzeja Łaskarza – to w tym przypadku wnuk odziedziczył po nim imię. *Dziersław* wzmiankowany w 1340 roku to ogniwo łączące dziedziców Przewłok znanych z początku XIV wieku z późniejszymi dziedzicami Gosławic i Lichenia. Biorąc pod uwagę chronologię występowania, hipotetycznie można przyjąć, że ojcem *Dziersława* wymienionego w 1340 roku był Łaszcz z Przewłok znany z 1314 roku – to imię powtarzało się bowiem w kolejnych pokoleniach rodziny Licheńskich-Gosławskich. Uwzględniając taką identyfikację, można przyjąć, że protoplastą tej rodziny był wspomniany wyżej *Berwold Wojciechowic*, kasztelan kaliski w latach 1288–1299, który notabene w swej karierze także był łowczym (kaliskim) i najpewniej budowniczym rezydencji obronnej w Przewłokach.

Przez szereg kolejnych lat źródła milczą na temat Przewłok. Następna wzmianka o nich pochodzi dopiero z zapiski z księgi sądu ziemskiego konińskiego datowanej na 26 stycznia 1405 roku. Dotyczy ona sprawy o dziedzictwo Przewłoki toczonej przez łowczego kaliskiego *Dziersława* z *Wojciechem* z *Bylewa*⁴⁴. Skoro przedmiotem sprawy było dziedzictwo, zatem i *Wojciech* z *Bylewa* był przedstawicielem rodu Godziębów. Był on potwierdzony w źródłach w latach 1400–1407 i 1424–1428⁴⁵, a *Bylewo*, z którego się pisał, leżało w parafii Licheń Stary, a więc w kluczu dóbr Godziębów. O jego adversarzu, wzmiankowanym wyżej *Dziersławie* z Lichenia, źródła po raz pierwszy prze-

⁴² KDW, t. 2, nr 1199.

⁴³ *Urzędnicy wielkopolscy XII–XV wieku*, s. 134.

⁴⁴ Archiwum Państwowe w Poznaniu [dalej: APP], Księgi ziemskie konińskie, sygn. 1, k. 100.

⁴⁵ KDW, t. 7, nr 578, przyp. 6.

kazują informację 1 września 1380 roku. Wystąpił w testacji dokumentu Świętosława, podkomorzego poznańskiego i burgrabiego w Koninie, dotyczącym nadania młyna Ważnego na Warcie młynarzowi Więckowi; został zapisany jako *Dirzkone de Goslawicze*⁴⁶. Był długoletnim łowczym kaliskim, na urzędzie tym potwierdzony pierwszy raz 15 maja 1387 roku, gdy wymieniono go w testacji dokumentu starosty wielkopolskiego zaświadczonego sprzedaż wsi Sławęcín przez Świętopelką z Radoliny klasztorowi w Łądzie⁴⁷. Kolejne jego wystąpienie źródłowe dotyczy podobnej sprawy – 11 lutego 1398 roku znów był świadkiem dokumentu starosty wielkopolskiego zaświadczonego zapis sędziego kaliskiego dla klasztoru cysterskiego w Łądzie⁴⁸. Ostatnie jego źródłowe wystąpienie pochodzi z 13 lipca 1405 roku, gdy był obecny na roczkach sądowych w Koninie⁴⁹.

Szczegóły sporu o dziedzictwo Przewłoki poznajemy z dwóch bardzo podobnie brzmiących wpisów do księgi ziemskiej konińskiej datowanych na 27 października 1406 roku⁵⁰, z których drugi umieszczono w księdze 29 listopada 1406 roku⁵¹. Wynika z nich, że Dzierśław nabył bór Przewłoki od Bylewskiego za 10 grzywien przed 1405 rokiem, a spór nastąpił, bo należało rozstrzygnąć, czy doszło do jego kupna, czy zastawu. Dzierśław w zapisie z 27 października 1406 roku był nazwany zmarłym, więc sprawę prowadził jego brat Andrzej Łaskarz, wówczas prepozyt włocławski, doktor dekretów. W zapisie pada stwierdzenie, że bór został zastawiony Dzierśławowi, na co jednak Andrzej Łaskarz, stwierdził, że bór w Przewłokach Andrzej z Bylewa sprzedał jego bratu za 10 grzywien „na wieczne posiadanie” i przez trzy lata nikt go w tym posiadaniu nie niepokoił. Wynika z tego, że Dzierśław posiadał bór przez okres tzw. ziemskiej dawności, czyli trzy lata. Jako że nikt przez ten czas nie zgłaszał roszczeń, las stał się jego własnością. Stan ten mieli potwierdzić świadkowie. Sporny las w Przewłokach został przyśadzony Andrzejowi Łaskarzowi i jego bratankom, o czym uczestnicy

⁴⁶ T. Jurek, *Kilkanaście niedrukowanych dotąd dokumentów wielkopolskich z XIII i XIV wieku*, w: *Fontes et historia*, red. T. Jurek, I. Skierska, Poznań 2007, s. 108–110, nr 10.

⁴⁷ KDW, t. 6, wyd. A. Gąsiorowski, H. Kowalewicz, Warszawa–Poznań 1982, nr 298.

⁴⁸ Ibidem, nr 364.

⁴⁹ APP, Księgi ziemskie konińskie, sygn. 1, k. 105.

⁵⁰ Ibidem, k. 110 v = KDW, t. 7, nr 578.

⁵¹ APP, Księgi ziemskie konińskie, sygn. 1, k. 124v.

sądu w Koninie powiadomili sędziego kaliskiego⁵². Autor opracowania o kręgu rodzinnym Andrzeja Łaskarza – Tomasz Gidaszewski – omawiając sprawę lasu w Przewłokach, wyraził wątpliwość, czy dziedzice Gosławic (i Lichenia) dziedziczyli Przewłoki po przodkach, a Dzierśław nabył tylko bór przyległy do posiadanych przez niego gruntów należących niegdyś do tej osady. Badacz ten nie wyklucza jednak ewentualnego pokrewieństwa między Łaszczem i Berwoldem z Przewłok znanych z początku XIV wieku a rodziną łowczego Dzierśława i biskupa poznańskiego Andrzeja Łaskarza⁵³. Skoro jednak zapiska sądowa z 1405 roku jednoznacznie wspomina o dziedzictwie Przewłoki⁵⁴, to trzeba je uznać za dziedzictwo Godziębów z Gosławic i Lichenia, a także tych piszących się z Bylewa. Przewłoki w przeszłości były ich gniazdem rodowym, a Bylewscy byli boczną odnogą wywodzącą się od dziedziców Przewłok⁵⁵.

Streszczenie

Pierwsze informacje źródłowe o przedstawicielach rycerskiego rodu herbu Godzięba odnoszą się do czasów panowania księcia kujawskiego Kazimierza Konradowica (1230–1267). Ich pierwotne siedziby rozlokowane były na południowo-zachodnim pograniczu Kujaw i Wielkopolski (kasztelania lędzka). Jedną z tych najwcześniejszych siedzib był gród zwany Przewłoki, położony na północnych krańcach Jeziora Ślesińskiego. Przewłoki po raz pierwszy są wzmiankowane w dwóch dokumentach księcia Władysława Łokietka z 1314 roku jako własność Łaszcza – protoplasty późniejszych dziedziców tej osady. Na podstawie losów Przewłok i ich właścicieli autorzy starali się zrekonstruować genealogię tej linii rodu Godziębów w XIV wieku. Dała ona bowiem początek późniejszemu znaczeniu ekonomicznemu i politycznemu takich rodzin, jak Licheńscy i Gosławscy.

Summary

The first source information on the representatives of the knightly family of the Godzięba coat of arms refers to the reign of the Kuyavian Duke Casimir

⁵² KDW, t. 7, nr 578.

⁵³ T. Gidaszewski, *Krąg rodzinny biskupa Andrzeja Łaskarza z Gosławic*, s. 466.

⁵⁴ APP, Księgi ziemskie konińskie, sygn. 1, k. 100.

⁵⁵ S. Szybkowski, op. cit., s. 287; J. Karczevska, op. cit., s. 96.

Konradovic (1230–1267). Their original estates were located in the south-western borderland of Kuyavia and Greater Poland (Łędzka castellany). One of these earliest sites was a castle called Przewłoki, located on the northern edge of Ślesieńskie Lake. Przewłoki is first mentioned in two documents of Duke Władysław Łokietek from 1314, as the property of Łaszcz – the progenitor of the later heirs to this settlement. Based on the fate of Przewłoki and its owners, the authors attempted to reconstruct the genealogy of this line of the Godzięba family in the 14th century. This is because it gave rise to the later economic and political importance of the noble families of Licheń and Gosławice.

Słowa kluczowe: Przewłoki, Godziębowie, Wielkopolska, Kujawy

Keywords: Przewłoki, Godzięba family, Greater Poland, Kuyavia

Bibliografia

Źródła

Archiwum Państwowe w Poznaniu

– Księgi ziemskie konińskie, sygn. 1

Joannis Dlugossi, *Vitae episcoporum Poloniae*, w: Joannis Dlugossi Senioris canonici Cracoviensis, *Opera omnia*, t. 1, wyd. I. Polkowski, I. Ż. Pauli, Kraków 1887

Joannis Dlugossi Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae, lib. I–II, ed. I. Dąbrowski et al., Varsaviae 1964

Jurek T., *Kilkanaście niedrukowanych dotąd dokumentów wielkopolskich z XIII i XIV wieku*, w: *Fontes et historia*, red. T. Jurek, I. Skierska, Poznań 2007, s. 91–116

Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, t. 2, wyd. [I. Zakrzewski], Poznań 1878

Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, t. 3, wyd. [I. Zakrzewski], Poznań 1879

Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, t. 6, wyd. A. Gąsiorowski, H. Kowalewicz, Warszawa–Poznań 1982

Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski, t. 7, wyd. A. Gąsiorowski, R. Walczak, Warszawa–Poznań 1985

Die ältesten grosspolnischen Grodbücher, t. 1, wyd. J. Lekszycki, Leipzig 1887

Liber mortuorum monasterii Landensis Ordinis Cisterciensis, wyd. W Kętrzyński, w: *Monumenta Poloniae Historica*, t. 5, Lwów 1888

Literatura

- Bieniak J., *Wielkopolska, Kujawy, ziemie łączyska i sieradzka wobec problemu zjednoczenia państwowego w latach 1300–1306*, Toruń 1969
- Danielewski M., *Sieć grodowa na Kujawach oraz jej funkcje od połowy X do końca XIII wieku*, Poznań 2016
- Frontczyk M., *Andrzej Łaskarz z Gostawic herbu Godziemba biskup poznański*, „Nasza Przyszłość”, T. 30: 1969, s. 125–170
- Gąsiorowski A., *Uwagi o mniejszych kasztelaniach wielkopolskich XIII–XV wieku*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, T. 19: 1967, z. 2, s. 71–108
- Gidaszewski T., *Andrzej Łaskarz z Gostawic herbu Godziemba. Pomiedzy Gostawicami, Poznaniem a Rzymem*, w: *Andrzej Łaskarz. Dyplomata, duchowny 1362–1426*, Konin 2015, s. 17–40
- Gidaszewski T., *Krąg rodzinny biskupa Andrzeja Łaskarza z Gostawic*, w: *Memoria viva. Studia historyczne poświęcone pamięci Izabeli Skierskiej (1967–2014)*, red. G. Rutkowska, A. Gąsiorowski, Warszawa–Poznań 2015, s. 459–475
- Hensel W., Hilczer-Kurnatowska Z., Łosińska A., *Studia i Materiały do Osadnictwa Wielkopolski Wczesnohistorycznej*, t. 7, Poznań–Toruń 1995
- Karczewska J., *Własność szlachecka na pograniczu wielkopolsko-kujawskim w pierwszej połowie XV wieku*, Kraków 2010
- Kowalenko W., *Przewłoka na szlaku żegludowym Warta–Gopło–Wisła*, „Przegląd Zachodni”, T. 8: 1952, nr 5/6, s. 46–100
- S. Kozierowski, *Pierwotne osiedlenie pojezierza Gopla*, „Slavia Occidentalis”, T. 2: 1922, s. 3–54
- Krzyżaniakowa J., *Łaskarz Andrzej z Gostawic*, w: *Wielkopolski słownik biograficzny*, Warszawa–Poznań 1981, s. 430–431
- Łojko J., *Fryz heraldyczny z kaplicy św. Jakuba w Łądzie nad Wartą*, „Studia Źródłoznawcze”, T. 22: 1977, s. 125–150
- Łojko J., *Idea fundacji kościoła w Gostawicach a dyplomacja polska*, „Rocznik Koniński”, T. 6: 1978, s. 9–24
- Ożóg K., *Udział Andrzeja Łaskarza w sporach polsko-krzyżackich do soboru w Konstancji*, w: *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*, red. K. Ożóg, S. Szczur, Kraków 2000, s. 159–186
- Pakulski J., *Ród Godziębów w średniowiecznej Polsce. Studium genealogiczne*, Toruń 2005
- Piotrowicz K., *Andrzej Łaskarz z Gostawic*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 1, Kraków 1935, s. 103–106
- Schellner K., Gorczyca K., *Badania sondażowe na grodzisku stożkowatym „Przewłoka” (Żółwieniec stan. I, gm. Ślesin)*, w: *Badania archeologiczne*

- na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej w latach 2013–2017*, red. J. Wierzbicki, Poznań 2018, s. 303–309
- Szybkowski S., [Rec.:] J. Pakulski, *Ród Godziębów w średniowiecznej Polsce. Studium genealogiczne*, Toruń 2005, „Roczniki Historyczne”, T. 73: 2007, s. 284–291
- Urzędnicy wielkopolscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. M. Bielińska, A. Gąsiorowski, J. Łojko, red. A. Gąsiorowski, Wrocław 1985
- Urzędnicy kujawscy i dobrzyńscy XII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, S. Szybkowski, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 2014
- Zyglewski Z., *Jan Lubrański, biskup płocki 1497–1498*, „Nasza Przyszłość”, T. 82: 1994, s. 97–113
- Zyglewski Z., *Jan Lubrański, biskup poznański – humanista, mecenas kultury i nauki*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Studia Historyczne”, Z. 4: 1994, s. 69–100
- Zyglewski Z., *Polityczna i aktotwórcza działalność kanclerza Krzesława z Kurozwęk i podkanclerzego Grzegorza z Lubrańca w latach 1484–1495*, Bydgoszcz 2007